

заподіяної різним особам в різних регіонах. Нажаль усі країни світу можуть фінансувати такі стратегії в міжнародно-правових відносинах.

На цьому етапі важливіше враховувати основні принципи Декларацій ООН та їх включення до цивільного, адміністративного, страхового та кримінального законодавства. Це є основою майбутньої ефективної міжнародної співпраці для кращого захисту прав та інтересів жертв організованої злочинності. Стратегії можна впроваджувати на загальнодержавному рівні, а також на більш конкретному – спеціальному щодо конкретних злочинів економічної та насильницької спрямованості.

З 1989 року на міжнародному рівні у багатьох розвинених країнах регулярно проводяться національні огляди віктимізації населення. Огляди віктимізації є не тільки джерелом даних про латентну злочинність, а й дозволяють виявити готовність громадян заявляти про відомі їм злочини, оцінювати страх населення перед злочинністю, а також ступінь задоволеності роботою правоохоронних органів, тобто визначити ефективність роботи правоохоронної системи.

Загиней З. А.,

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу кримінально-правових
дисциплін Інституту спеціальної
підготовки Національної академії
прокуратури України*

Кваша О. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
проблем кримінального права, кримінології
та судоустрою Інституту держави і
права ім. В. М. Корецького НАН України*

СЛУЖБОВА ОСОБА, ЯКА ЗАЙМАЄ ВІДПОВІДАЛЬНЕ АБО ОСОБЛИВО ВІДПОВІДАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ

Суб'єктом трьох складів злочинів у Кримінальному кодексі України (КК) названо службову особу, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище. При цьому відповідна ознака складу злочину належить до кваліфікуючих (частини третя і четверта статті 368, частини друга і третя статті 368-2, частини третя і четверта статті 369, частина третя статті 382 КК). Водночас відповідні термінологічні звороти використовуються і в Законі України «Про запобігання корупції» (Закон). Зокрема, згідно з абзацом другим частини

першої статті 50 цього Закону декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, підлягають обов'язковій повній перевірці.

Особливістю регулювання кримінально-правових та антикорупційних відносин є те, що поняття «службова особа, яка займає відповідальне становище» та «службова особа, яка займає особливо відповідальне становище» роз'яснюються в зазначених нормативних актах (примітки 2, 3 до статті 368 КК, примітка до статті 50 Закону). У кожному з них указано, що відповідна дефініція поширюється лише на передбачені статті (наприклад, визначення цих понять поширюється у примітках 1 та 2 до статті 368 застосовується щодо цієї статті, а також щодо статей 368-2, 369, 382 КК). Вказівка на чинність законодавчих дефініцій означає, що, наприклад, визначення понять, подане в Законі, до статей КК не застосовується. На це, очевидно, є об'єктивні причини, оскільки антикорупційні правовідносини відрізняються від кримінально-правових. А тому з метою їх урегулювання Закон може містити дефініції понять у значенні, яке відрізняється від інших нормативних актів.

Це стосується визначення понять «службова особа, яка займає відповідальне становище» та «службова особа, яка займає особливо відповідальне становище». Як вбачається з їх порівняння, до осіб, які займають особливо відповідальне становище, належать такі особи, які не зазначені у КК: член, інспектор Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Водночас Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, його перший заступник, заступники та судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів належать до осіб, які займають відповідальне становище згідно із Законом та до осіб, які займають особливо відповідальне становище, — відповідно до КК.

Незважаючи на специфічність предмета правового регулювання антикорупційного та кримінального права, усе ж вважаємо за доцільне запропонувати намагатися вживати в системі законодавства єдину термінологію. Надання одному і тому ж поняттю різного значення в нормативних актах може допускатися за наявності виняткових обставин та вагомих підстав.

Варто звернути увагу й на те, що стосовно статей 368, 369 та 382 КК кваліфікуючі ознаки, пов'язані з учиненням відповідних злочинів особами, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище, виокремлені з такої ознаки основних складів, як суб'єкт учинення (ним є службова особа) (злочин, передбачений у статті 369 КК, ураховуючи положення про необхідну співучасть з особою, яка вчиняє злочин, передбачений у статті 369 КК, вчиняється стосовно службової особи). Водночас у складі злочину, передбаченого у

статті 368-2 (Незаконне збагачення) КК, вбачається певний «нормативний дисонанс» виокремлення кваліфікуючих ознак відповідного складу злочину.

Так, суб'єктом незаконного збагачення названо особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якою згідно з приміткою до статті 368-2 КК, є особа, зазначена у пункті першому частини першої статті 3 Закону. Таким чином, диспозиція частини першої статті 368-2 КК в частині визначення суб'єкта злочину — бланкетна та відсилає для з'ясування змісту відповідної ознаки основного складу злочину до антикорупційного закону.

Водночас відповідальність за незаконне збагачення диференційована законодавцем з урахуванням ознак спеціального суб'єкта злочину: учинення злочину службовою особою, яка займає відповідальне становище (частина друга) або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (частина третя). Дефініції вказаних понять закріплено у частинах другій та третій примітки до статті 368 КК. Як вбачається з їх аналізу, бланкетність відповідних формулювань пов'язана вже не із Законом, а із Законом України «Про державну службу». У цьому, на нашу думку, вбачається недолік нормотворчої техніки конструювання кваліфікованих складів злочинів, передбачених у статті 368-2 КК. Адже кваліфіковані склади, як традиційно стверджується в кримінально-правовій науці, повинні включати ознаки основного складу (конститутивні ознаки), а також одну або декілька кваліфікуючих ознак, наявність яких власне й посилює кримінальну відповідальність особи. Однак, як вбачається з аналізу конститутивних ознак незаконного збагачення (частина перша) та кваліфікуючих ознак відповідного складу злочину (частини друга та третя), законодавець при конструюванні кваліфікованих складів не додав кваліфікуючі ознаки, а видозмінив їх, змінивши зміст такої ознаки, як суб'єкт злочину. У цьому, на нашу думку, і вбачається недолік нормотворчої техніки, про який ішлося вище.

Таким чином, як впливає з наведеного вище аналізу, існує потреба в уніфікації термінології антикорупційного та кримінального законодавства України в частині визначення переліку службових осіб, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище. Крім того, доцільно змінити підхід стосовно виокремлення кваліфікуючих ознак у статті 368-2 (Незаконне збагачення) КК, оскільки вони не узгоджуються з відповідною ознакою основного складу злочину.